

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ТАКСОНОМІЧ-
НИХ СПЕКТРІВ /ЕТС/ СЕРІЙНИХ УГРУПОВАНЬ

В.І.Шанда, Я.В.Маленко

Значні об'єктивні та суб'єктивні порушення рослинного покриву людиною все більше актуалізують проблеми вивчення природного відновлення рослинності з метою його прискорення та фіторекультивациї земель. Природний саморозвиток рослинного угруповання /сингенез/ відзначається дискретністю. Відтворення корінної природної /до по-

рушення чи зведення/ рослинності має стадійний характер і підпорядковане загальним зональним закономірностям. Така дискретність виявляється певними фазами /угрупованнями/ кожної стадії, які в своїх змінах /сукцесіях/, в межах стадій і між ними, складають серії. Такі серійні угруповання є важливими об'єктами багатопільового екологічного вивчення для виявлення потенцій ландшафту в процесі сингенезу.

В якості постулатів теорії сингенезу відзначимо такі: 1/ сингенез є об'єктивною атрибутивною властивістю життя, яка виявляється в розповсюдженні живих організмів на поверхні планети; 2/ сингенез, як процес складання угруповань, є єдиним для всіх організмів, він включає їх проникнення, взаємодії, оживання; 3/ він є багатофазним, складним процесом в будь-якому просторі території чи акваторії; 4/ процеси проникнення, вселення, складання, оживання часто упереджено пов'язують з уявленнями про певний екологічний опір, конкуренцію, випускаючи з поля зору об'єктивність сприятливих взаємодій та впливів; 5/ перекривання екологічних ніш не завжди може бути конкуренцією: спільне використання ніш може мати характер симбіозу /в широкому розумінні/, синергізм, нейтралізму та бути закономірним, а не випадковим; 6/ сингенез завершується більш або менш стабільним станом угруповання; 7/ можливим є утримання в угрупованні екологічно нестійких видів, у яких ця нестійкість компенсується ценотично; 8/ різноманітність угруповань, яку здебільшого тлумачать як видову, не є закономірністю; результуючою для стадій відносною стабільністю: в багатьох угрупованнях, особливо при рівних екстремумах, початкові етапи сингенезу відзначаються більшою видовою складністю, чим завершальні; 9/ монотонність просторової будови, складу та всіх інших особливостей екотопу на початкових фазах та стадіях формування угруповань може давати багато варіацій будови, складу, еколого-таксономічних спектрів всього угруповання та його частин внаслідок складних, іррегулярних, невизначенорізноманітних, різнокількісних, частинних процесів проникнення організмів в цей екотоп.

Таксономічна та екологічна структура серійних угруповань, яку відбивають ЕТС, служить цілям геоботанічної індикації, екологічного та географічного прогнозів і моніторингів. В умовах значної різноманітності екотопів відвалів ГЗК Криворіжжя, що є полями природного заростання, вивчення ЕТС є об'єктивно необхідними для:

1/ поглиблення знань про саморозвиток степової рослинності; 2/ виявлення її ресурсів і резервів; 3/ можливостей стимулювання природного заростання порушених земель; 4/ обґрунтування та здійснення фіторекультивації.

Теорія еколого-таксономічних спектрів серійних угруповань має передбачити як зміни профітності та зволоження субстратів впливають на побудову угруповань та прискорення сукцесій.